

XIII. DERS

** Kendim için olmayı sürdürerek kendimde kendimden başkası nasıl olabilirim?

Kant'ta "sorumluluk" evrensel ahlaki özne temellidir. Yasa'yı koyan aklın kendisidir. Akıl, toplumsal düzeni kurar ve bu düzende sorumluluk kendine karşıdır. Fenomenler üstü bir fiksiyon(kurgu) kurarak bunu fenomenlere dayatmaktadır. Akıl sahibi her insanın aynı yasaya uyacağı kabul edilmektedir; ancak bu aynılık temellendirilememektedir. Akan yaşamın ardındaki statik akıl kurgusu aynılık için temel oluşturabilir mi? Bu kurguya sağlamlığını/gerçekliğini veren nedir?

Levinas'ta akıl 'kendi'yi belirleyen bir şey değildir. 'Kendi'yi belirleyen her şey 'başka'dan gelmektedir. Ancak aynı zamanda farklılıkların da korunması gerekmektedir. Levinas, bütünselliğe karşı çıkmaktadır. Alman İdealizminin düşünce yapısında etik'e yer yoktur. Dasein ile başlayan ve Dasein ile biten bir düşüncede etik ilişkiye yer kalmamıştır. Çağdaş'ın temel sorunu öznel olanı, içsel'i aşmak, dışsal'a ulaşabilmektir. Levinas'a göre kendi'den yola çıkıldığı sürece özne aşılamaz. Etik, özne'nin aşılmasıdır. Özne, kendi dışına çıkabilmelidir ve bunu kendinden yola çıkarak başaramaz.

Etik, dinamik bir boyut içerir. Levinas, "etik" yerine "kutsallık" kavramını kullanır. Kutsallık, başkası-için olmaktır. Özne-Nesne ikileminin aşılabilmesi "sorumluluk" kavramını gerektirir. Sorumluluk aynı zamanda "yanıt verme" / "yanıt verebilirlik" anlamına gelmektedir. Levinas'a göre ona kadar gelen tüm etik "eril olanın cömert yapısını" taşımaktadır. Bu etik, güçlülük ve kendine aşırı güven içerir; kendinden başlar. Dişil olan gözardı edilmiştir. Levinas kendi etik'ini dişil bir etik olarak kurmaya çalışır. Gizlenen, güçsüz olanı içeren bir etik amaçlanır.

"Eros" / "Erotik ilişki" yoluyla öznenin ölüm ve hiçlik ile belirlenmesini aşmayı amaçlar. Özne'yi aşabilecek tek şey "eros"tur. Aşma, başkası ile ilişkinin ta kendisidir. Erotik ilişki etik'in ilk modeli, paradigmatik ilişkidir. Ancak eros, etik değildir. İkisi ayrıdır fakat modelize etmek için eros kullanılmaktadır. Erotik ilişkide "ben"i biçimlendiren kavram "güçsüzlük", "edilgenlik" ve "etkilenmişlik"tir. Bu ilişkide "ben" pasif durumdadır. "Edilgenlik" ve "etkilenmişlik" kavramları eros ile etik arasındaki ilişkinin temelidir.

- Edilgenlik
  - Etkilenmişlik
- } Başkası için olmanın ilk kavramlarıdır.

Başkası'nı seviyor ve istiyorken aslında "ben" için bir şey istenmez mi? " 'Aşk' ben'den çıkar öteki'ne çarpar ve tekrar bana geri döner." Aşkı kendinde yaşamak, sevmeyi sevmek söz konusu olamaz mı? Levinas bir bağlamda yanlı bir okuma yapmaktadır. Eros'ta başkası'na açılmayı önplanda tutar.

Levinas'ın amacı sorumluluk etik'i oluşturmaktadır. Sorumluluk her türlü etkilenmişliğe önceldir. Bu nedenle eros etik olamaz. Eros'taki etkilenmişlikteki başkasını önceleyen nedir? Başkası ile yakınlığın ve aynı zamanda uzaklığın korunduğu şey nedir? Kendi'yi belirleyen şey "yanıt verebilmek", yani "sorumluluk"tur. Sorumluluk her şeye önceldir ve kökenseldir. Bu, her şeye karşı sorumluluktur. Her durumda kökensel olarak 'yanıt veren varlık' olmak söz konusudur. Eros'taki 'etkilenmişlik'i, erilin dişil karşısındaki edilgenliğini belirleyen dişildeki "güçsüzlük", "kırılganlık", "zayıflık"tır.

Zayıf – Kırılgan Dişillik → Erotik ilişkinin edilgen etkilenmiş yapısı

"YÜZ"

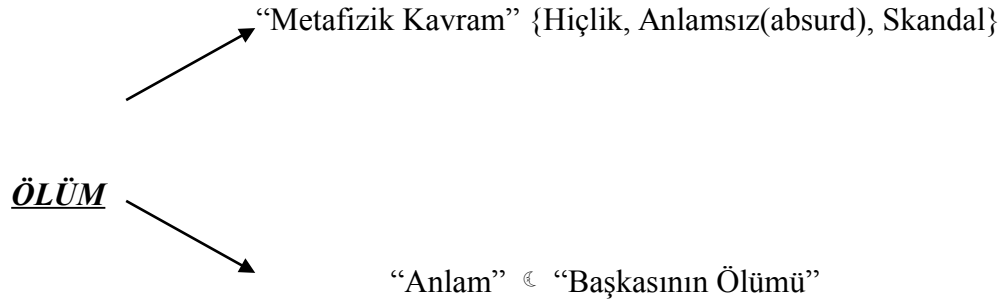
Bu ilişkide farklılık korunur; ancak sahiplenme ya da birleşip "bir" varlık olmak söz konusu değildir. Dişil olanın yüzünde mutlak, indirgenemeyen, sahiplenilemeyen bir başkalık vardır. Güçsüz, kırılgan, zayıf olan, güçlü olana önceldir. Bu durumda dişil olan nasıl bir ilişki kuracaktır? Levinas, kavramlar üzerinde durmaktadır; bedenlenmiş bir erillik ya da dişillikten söz etmemektedir. Kadın da etik'te güçsüz, kırılgan olana yönelmektedir. İki kavramın biraradalığı ve farklılığı üzerinde durmaktadır. Başkası her zaman zayıf ve kırılgandır ve ben'i çağırır. Ben'in çağrıya yanıt vermesi gerekir.

Tanrı da “başka” olarak zayıf ve kırılığandır. “Yüz”ün ilk kavramı “öldürmeyeceksin” kavramıdır. Öldürmek korkusu mu öldürülmek korkusu mu etik öncelik taşır? Öldürme korkusu hepsinden öncedir. Ölümüm için kaygı duymak değil, başkasının ölümü için kaygı duymak söz konusudur. Öldürme korkusu, ölüm korkusundan önceldir. “Aşk, ölümden daha güçlüdür.” Etik’in temeline bir yasa, ödev vb. koymamakta, kökündeki “sorumluluk” kavramını da eros ile temellendirmektedir. Kant’ın ödev kavramını ve dinlerin emirlerini “sevgi” ile temellendirir. Bu, yanıt vermek ve “sevgi”yi göstermektir. Tanrı’yı sevmek ya da başkasını sevmek, kendini “yanıt verme”de göstermektedir.

Levinas, “Varlık ve Zaman”daki ölüm düşüncesini eleştirir. Heidegger, başkası için ölünmeyeceğini savunur. Ölüm devredilemez; ölüm daima ben’im ölümümdür. Levinas, birinin başkası için ölüme neden gittiğini sorgular. Ben, neden başkası için ölür? Bu, her zaman benim kendi ölümüm ise, başkası için ölüme gitmenin nedeni nedir?

Başkası için ölümün temelinde “sevgi” vardır. Bu kökensel bir sevgidir. Akıl yürütmeye, temellendirmeye dayanmaz. “Seviyorum”un altında yatan ise kökensel sorumluluktur. Başkası için ölmek, başkası için başkasının yerini almaktır. Ölümü üstlenmek ve ben’i başkası için başkasının yerine koymaktır.

“Sorumluluk”un temeli budur: ***Ben’i başkası için başkasının yerine koymak.*** Etik budur. Bu yaklaşımda patolojik boyutta bir sorumluluk söz konusudur. Ütopik bir yaklaşımdır. Yüz yüze ilişki temele alındığı için yasaların nasıl oluşabileceği sorunsal olarak belirlemektedir. Yasaya karşı sorumluluğu ortadan kaldırarak karşılıklı ilişkinin sorumluluğunu öncelemektedir. Bu nedenle sorumluluk daima taşınır ve yasaya devredilemez.

“Dişi”nin kendinde taşıdığı şey’e gönderme yapılmaktadır. Hipostaz’ın (cogito, ego) aşılması için “ilişki” öncelenir. Epifani (belirsizlik), doğurganlık ve şehvet’tir; ve bunlar ‘eros’un iki boyutudur. Dişil olanın doğurganlığına gidilir. ‘Şehvet’te özne kendine döner.

Levinas'a göre, etik'in olanaklı olabilmesi için 'ilk' olması gerekmektedir. Ontoloji ilk felsefe olduğunda 'etik'e yer kalmamaktadır. Etik, "öteki"ni önceler. "Özne"nin aşılmasının yolu 'etik'tir.

Ölüm, 'skandal'dır; 'hiçlik'tir ve 'anlamsızlık'tır. Kişi kendi ölümünü deneyimleyemez. Başkasının ölümü ise deneyim değildir; çekilen kendinin acısıdır. Ölüm anlam katılmalıdır. Heidegger'de 'ölüm' zamanı belirler. Gelecek, ölümün somutlaştığı bir şeydir. Levinas'a göre ise zaman önceldir. Zaman, gelecektir ve sonsuzdur. Zaman, başkası ile ilişkinin modelidir. 'Ölüm'ü anlamlandıran 'zaman'dır. Levinas için 'zaman', geçmiş'in ağırlığını ve şimdi'nin durağanlığını taşımaz. 'Şimdi', hipostaz'dır; ayrışmadan çıkan doruktur.

Ölümün anlamı başkasının ölümüdür. Kişinin kendi ölümü anlamın kaynağı olamaz. 'Ben'im ölümümünden önce 'başkası'nın ölümü öncelenmektedir. Başkası'nın ölümü, 'Ben'im ölümümü anlamlandırır. Bu kendi ölümünü aşma çabasıdır. Levinas, 'Ölüm'ün karşısına 'sonsuzluk'u koyar. 'Ben'i sonsuza açan şey 'ölüm'dür. Ölüm, belirsizdir, deneyimlenemez, kuşatılmaz ve anlamlandırılmaz. Burada en güçlü şey başkası'nın ölümüdür. Ölüm, başkası'nı açar. Ölüm, Heidegger'de 'ben'i sınırlayan ve belirleyen bir kavramdır. Levinas, bunu aşarak 'ben'i aşmayı amaçlamaktadır. Ölüm, sonsuzluk ile aşılır. Ölümlülükten yola çıkıldığında, yitimsizlik öncelendiğinde sonsuzluğun, ilişkinin ve doğurganlığın yolu kapatılmaktadır. Başkası'nın ölümü öncelendiğinde ise bu kavramlar 'ben'i aşabilmektedirler. İlişki asimetrik; başkası öncelenir ve 'ben' devreye sokulmaz. Olmak ya da olmamak problemi ile ilgilenmez. Başkası varsa 'ben' vardır; tersi ile bir temellendirme yapılamaz. Levinas, bu-dünyada sonsuzluğa ulaşmayı amaçlar. Aşılmaya çalışılan ben'in ölümü fiziksel ölüm değildir. Ben'in ölümünün arındırılması amaçlanmaktadır. Bu arındırma, ben'in yitimsizliğinden yola çıkıldığında her şeyin bunda tüketilmesinin verdiği 'kirliliğin' arındırılmasıdır.

'Özne', 'ben', 'dasein', 'kendi' yıkılmadan süreçleşme ve sonsuzlaşma sağlanamaz. Bu, sonsuzu istemek ve durağanlaşmamaktır. Levinas, bunu etik boyutta gerçekleştirmeye çalışır. 'Ben', başkası'nın çağrısına koşar; bu, sonsuzun çağrısıdır. Tanrı da 'başka'dır. Ödev, yükümlülük, ceza kavramlarından arınmış bir etik'tir. Bunlar ilişkinin etik yapısındaki kökeni açıklayamazlar. Bu köken sorumluluktur: Kendini başkası için başkasının yerine koymak. Batı metafiziğinin ahlak anlayışı öznedir. Oysa Levinas 'başka'yı öncelemektedir. Geçmişten daha geçmiş, hafızasız bir sorumluluktur bu.

Heidegger € **Ölüm** € Tüm olanakları olanaklı kılan temel € Yaşamı anlamlandırır.

Levinas € **Ölüm** € Başkası'nın ölümü yaşamı anlamlı kılar. Ölümün kendisi anlamsız, absürd ve skandaldır.

- Yaşamın ruhunda devinim vardır. Kavramsallaştırarak bunu durdurmaya hakkımız yoktur.
- Rutinler, olağanlar süreci durdurur. Alışılan dünyanın konforme yapısı hoş gider. Oysa yabancıyız ve açıklıkta durmaktayız.
- Alışmak yabancılaşmaktır. Aynı'nın zincirinde dönüp dururken başkasının farklılığına yabancılaşırız.